

वसुभारद्वाजः। पवमानः सोमः। जगती, ५ त्रिष्टुप्।

असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो अभि गा अचिक्रदत्।

पुनानो वारं पर्येत्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदम्॥ ९.०८२.०१

सोमः- रसः। असावि- निष्पन्नः। अरुषः- रोचमानः। वृषा- वर्षकः। हरिः- आकर्षकः। राजेव-
नृप इव। दस्मः- दर्शनीयः। गाः- चिद्रश्मीन्। अभि- अभिलक्ष्य। अचिक्रदत्- मन्त्रानशब्दयत्।
श्येनः- पक्षी। योनिम्- नीडम्। न- इव। घृतवन्तम्- ज्योतिष्मन्तम्। अव्ययम्- सरणशीलरसस्य
स्वस्थान एव रक्षाकरमुपलब्धिस्थानमित्यर्थः। रसव्यञ्जकम्। रसस्य प्रवेशस्थानम्। रसतत्त्वस्य
सुलभतया अवगमसाधनभूतम्। रसार्थाचनसाधनभूतम्। रसक्रियम्। रसावाप्तिसाधनभूतम्।
रसावरणम्। रससंभक्तारम्। रसवर्धकम्। वारम्- वरणीयं प्रतीकम्। आसदम्- उपवेष्टुम्। पुनानः-
पवमानो रसः। पर्येति- परितो गच्छति ॥१॥

कविर्वेधस्या पर्येषि माहिनमत्यो न मृष्टो अभि वाजमर्षसि।

अपसेधन्दुरिता सौम मृळय घृतं वसानः परि यासि निर्णिजम्॥ ९.०८२.०२

कविः- क्रान्तदर्शी। वेधस्या- मेधया। माहिनम्- महिमासंपन्नं हृदयम्। पर्येषि- परिगच्छसि।
अत्यो न मृष्टः- तुरग इव संस्कृतः। वाजम्- ध्यानभावनादिकं हव्यम्। अभि- अभिलक्ष्य। अर्षसि-
गच्छसि। सोम- रस। दुरिता- पापानि। अपसेधन्- हिंसन्। मृळय- आनन्दय। घृतम्- दीप्तिम्।
वसानः- विभ्रत्। निर्णिजम्- शोधकं भाजनं प्रतीकं वा। परि यासि- परिगच्छसि ॥२॥

पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा पृथिव्या गिरिषु क्षयं दधे।

स्वसार आपो अभि गा उतासरन्सं ग्रावभिर्नसते वीते अध्वरे ॥ ९.०८२.०३

महिषस्य- महात्मनः । पर्णिनः- पक्षीभूतस्य सोमस्य । पर्जन्यः- वृष्टिद इन्द्रः । पिता- जनकः । पृथिव्याः- भूम्याः । नाभा- मुख्यस्थाने । गिरिषु- पर्वतेषु । क्षयम्- निवासम् । दधे- स्वीकृतवान् । आध्यात्मिके तु ईशनशक्ती रसजनकः । स रसः स्थैर्यमेव स्वनिवासस्थानमकरोत् । स्वसारः- स्वयं सरणशीलाः । आपः- मूलशक्तिधाराः । गाः- चिद्रश्मीन् । अभि- अभिलक्ष्य । असरन्- प्रवहन्ति । वीते- अनुभूतिमये । अध्वरे- ध्वररहितकर्मणि । ग्रावभिः- ग्रावोपलक्षितस्थैर्येण । सं नसते- निष्पन्नो भवति ॥३॥

जायेव पत्यावधि शेव मंहसे पज्राया गर्भं शृणुहि ब्रवीमि ते ।

अन्तर्वाणीषु प्र चरा सु जीवसेऽनिन्द्यो वृजने सोम जागृहि ॥ ९.०८२.०४

पत्यौ- भर्तारि । अधि । जायेव- पत्नीव । शेव- सुखम् । मंहसे- प्रयच्छसि । पज्रायाः- वाचः । गर्भ- अन्तर्निहितज्ञान । शृणुहि- शृणु । ते- तुभ्यम् । ब्रवीमि- वदामि । वाणीषु- वाक्षु । अन्तः- अन्तर्मौनभूतो ज्ञानभूतः । प्र- प्रकर्षेण । सु जीवसे- उज्जीवनाय । चर । अनिन्द्यः- स्तुत्यः सन् । वृजने- अस्मद्दुःखे । सोम- रस तदपनोदनाय । जागृहि ॥४॥

यथा पूर्वैभ्यः शतसा अमृध्रः सहस्रसाः पर्यया वाजमिन्दो ।

एवा पवस्व सुविताय नव्यसे तव व्रतमन्वापः सचन्ते ॥ ९.०८२.०५

शतसाः सहस्रसाः- अनन्तसंभक्ता सन् । अमृध्रः- केनाप्यहिंसितः सन् । यथा । पूर्वैभ्यः- पुरातनकालोपासकेभ्यः । इन्दो- क्लेदनशील रस । वाजम्- संपदम् । पर्ययाः- अभ्यगच्छः । एव- तथा । नव्यसे- अभिनवाय । सुविताय- अभ्युदयाय च । पवस्व- क्षर । तव- भवतः । व्रतम्- धर्मम् । आपः- मूलशक्तिधाराः । सचन्ते- सङ्गच्छन्ति ॥५॥